

Digitální média a pirátství

Audiovizuální pirátství

Osnova:

- Co je ČPU
- Ochrana dle autorského zákona
- Obecné poznámky o pirátství
- Pirátství v audiovizi obecně
- Pirátství optických disků a na Internetu
- Pirátství poškozuje všechny
- Aktivita ČPU
- Závěr

Co je ČPU

Česká protipirátská unie (ČPU) je neziskové zájmové sdružení právnických osob, které se do své současné podoby konstitovalo v roce 1992, a to výhradně za účelem ochrany autorských práv k audiovizuálním (filmovým) dílům a potírání všech forem pirátství v oblasti výroby, dovozu a šíření audiovizuálních děl. ČPU se konstitovala z Protipirátské sekce Unie videodistributorů, která vyvíjela protipirátské aktivity v oblasti audiovize již od roku 1991. V současné době sdružuje ČPU patnáct subjektů z oblasti filmových a video distributorů, výrobců filmových děl, poskytovatele televizních a kabelových programů, z toho deset společností se zabývá též distribucí videokazet a DVD - jejich podíl na trhu přesahuje 95%. Na činnosti ČPU se podílí též protipirátské oddělení mezinárodní organizace Motion Picture Association (MPA) a mimořádným členem ČPU je Národní filmový archiv.

ČPU se od svého založení aktivně zasazuje o ochranu práv k audiovizuálním dílům a podporuje oprávněné zájmy svých členů v oblasti autorských práv. Za dobu své činnosti se výrazně zasadila o snížení podílu pirátských produktů na trhu. ČPU vyvíjí preventivní aktivity, tj. pravidelné kontroly tržišť, prodejen a půjčoven, v případě porušování práva ve spolupráci s orgány činnými v trestním řízení represivní aktivity, uskutečňuje informační a vzdělávací programy a podílí se na přípravě nových právních předpisů. Veškerá činnost České protipirátské unie směřuje též preventivně k omezení pirátské produkce a k posílení vnímání práv k duševnímu vlastnictví veřejností a státními orgány. Pro potřeby správních orgánů, Policie ČR, celních úřadů, soudů a státních zastupitelství pořádá již od svého vzniku různá školení a semináře; ve spolupráci s dalšími subjekty chránícími autorská práva a práva příbuzná pořádá konference k dodržování autorských práv v České republice. Česká protipirátská unie je v kontaktu s obdobnými organizacemi v zahraničí a účastní se výměny zkušeností v této oblasti.

Ochrana dle autorského zákona

V souvislosti s ochranou práv duševního vlastnictví se nejčastěji hovoří o porušování práv na označení – zejména práv k ochranné známce (padělky textilu, obuvi, hodinek, parfémů apod.) a porušování autorských práv. Pojmem autorská práva (Copyright) hovorově označujeme práva k duševnímu vlastnictví v oblasti kultury a vědy individuální povahy. Tato práva jsou upravena především autorským zákonem č. 121/2000 Sb., a jsou dělena na:

1. Autorské právo – váže se k autorskému dílu
2. Práva související s právem autorským
 - a) Právo k výkonu výkonného umělce (právo příbuzné právu autorskému v platném právu zahrnováno pod širší práva související s právem autorským)

- b) Právo výrobců zvukových záznamů
- c) Práva výrobců zvukově obrazových záznamů
- d) Právo rozhlasových a televizních vysílatelů
- e) Jiná práva (právo zveřejnitelů dosud nezveřejněného díla, právo nakladatele na odměnu)

3. Právo pořizovatele databáze

Autorské právo a práva související s právem autorským jsou v ČR na rozdíl od průmyslových práv zásadně neformální, to znamená, že k poskytování autorskoprávní ochrany **není** třeba nějaké speciální registrace nebo zápisu do rejstříku děl a nositelů práv k nim. Právo autorské se vztahuje na dílo dokončené, jeho jednotlivé vývojové fáze a části, včetně názvu a jmen postav pokud splňují podmínky autorství. Zákon dále stanoví zákonnou domněnku autorství - nositelem práva je subjekt, jehož jméno či název je uveden obvyklým způsobem na díle nebo veden v rejstříku ochrany příslušným kolektivním správcem, není-li prokázán opak či není-li to v rozporu s jiným takto vedeným údajem. Zároveň autorský zákon stanoví, že neoprávněným zásahem do autorského práva je i odstranění či změna jakékoli elektronické informace o identifikaci díla a rozšiřování rozmnoženiny s takto změněnými či odstraněnými údaji. Na základě ustanovení § 107 autorského zákona je ochrana poskytována i dílům, výkonům výkonných umělců, zvukovým a zvukově obrazovým záznamům, rozhlasovému a televiznímu vysílání a dalším předmětům ochrany cizích státních příslušníků podle mezinárodních dohod či na základě vzájemnosti. S drtivou většinou zemí má ČR sjednány dohody zaručující ochranu předmětů ochrany cizích příslušníků na základě národního principu, tedy je poskytována stejná ochrana, jakou mají vlastní státní příslušníci.

Autorské právo je svým charakterem právo výlučné, autor je tedy absolutním vládcem nad svým dílem, nestanoví-li zákon jinak (tzv. zákonné licence, volná užití). Tato zákonem stanovená omezení výlučného autorského práva je nutné vykládat vždy restriktivně, tedy ve prospěch autora, nikoli uživatele. Zákon v § 29 odst. 1 stanoví, že „Omezení práva autorského jsou dovolena jen ve zvláštních případech stanovených v tomto, tj. autorském, zákoně; nesmějí být vykládána způsobem, který by narušoval běžný výkon práv autorských a který by byl neospravedlnitelně na újmu oprávněným zájmům autora“. Ve všech ostatních případech jakémukoli užití musí předcházet souhlas autora, u výhradního poskytnutí licence je povinná písemná forma. Práva související s právem autorským jsou koncipována obdobně, i zde je vyžadován předchozí souhlas nositele práva s užitím, nestanoví-li zákon jinak. Omezení práv se zahrnují zejména užití pro vlastní osobní potřebu uživatelů (pro počítačové programy, databáze a architektonické stavby je stanoveno odlišně) a některá zvláštní užití např. v knihovnách, pro potřebu zdravotně postižených, užití pro občanské a náboženské obřady, úřední a zpravodajská licence apod.

V souvislosti s piráctvím je důležité definovat, co je to užití pro osobní potřebu, a jaké další podmínky musí uživatel splnit, aby zhotovení rozmnoženiny díla bylo volným užitím, ke kterému není třeba souhlasu nositelů práv. Podmínky tzv. volného užití stanovuje autorský zákon v § 30 se současným využitím výkladového pravidla obsaženého v § 29 odst. 1 (viz výše). Případy volného užití, tj. zákonné licence, jsou stanoveny taxativně, a osoba užívající dílo musí splnit všechny zákonné podmínky, jinak by se jednalo o exces z tohoto institutu a tedy o nedovolené užití porušující právo autorské. Především zákon jako výjimku výlučného autorského práva stanoví, že za užití díla se nepovažuje užití pro osobní potřebu; to však neplatí pro zhotovení rozmnoženiny počítačového programu či elektronické databáze nebo rozmnoženiny či napodobeniny díla architektonického stavbou. Za podmínek stanovených zákonem tak lze pro osobní potřebu užit díla bez svolení nositelů práv a to včetně zhotovení rozmnoženiny pro osobní potřebu či přeložení či jiné zpracování díla pro osobní potřebu, avšak chápanou v nejužším smyslu slova vlastního osobního soukromí fyzické osoby.

Při dodržení všech podmínek daných zákonem je zhotovení **jediné** rozmnoženiny díla pro vlastní osobní potřebu zhotovitele v souladu s právem, a není k němu zapotřebí výslovného souhlasu nositelů práv k dílu. Toto omezení práva autorského je vázáno na podmínku, že jde o dílo již uveřejněné a že si rozmnoženinu (napodobeninu) zhotoví sám ten, jehož vlastní osobní

potřebě má sloužit. Pojem "vlastní osobní potřeba" je užší než pojem vlastní potřeby vůbec. Zhotovením pro osobní potřebu není např. zhotovení rozmnoženiny pro účely hospodářské; vždy musí jít o užití v rámci „osobního soukromí“. Rozmnoženinu, pořízenou v rámci volného užití při splnění všech zákonných podmínek, nelze po právu rozšiřovat ani užívat jinak, než k výhradně soukromé potřebě **zhotovitele** v rámci jeho soukromí (viz § 30 odst. 4 – „Rozmnoženina zhotovená pro osobní potřebu nesmí být použita k jinému účelu“). Jakékoli jiné užití této rozmnoženiny, např. její rozšiřování prodejem včetně nabízení za tímto účelem (výslovně § 14 odst. 1 zák. č. 121/2000 Sb.), veřejné předvádění, pronájem a půjčování je užitím díla a je možné pouze za podmínky výslovného (smluvního) svolení majitele autorských práv k takovému dílu, v případě audiovizuálních děl výrobce filmového díla. Vlastník rozmnoženiny díla ve formě kompaktního disku, videokazety, záznamu na pevném disku počítače či zaznamenaného na jiném hmotném substrátu, ať už se jedná o rozmnoženinu pořízenou výrobcem díla nebo oprávněným distributorem a jimi uvedenou na trh (nepřesně nazývanou "originál"), či o rozmnoženinu pořízenou jakkoliv jinak, nesmí bez výslovného svolení výrobce díla na nosiči zaznamenaného dále šířit, rozmnožovat a jinak veřejně užívat, veřejně předvádět, pronajímat k veřejnému předvádění a nebo půjčovat za úplatu. Pro tyto případy obecně platí, že **"kdo nabude originálu díla nebo jeho rozmnoženiny, nenabývá tímto práva k užití díla, není-li výslovně ujednáno jinak"** (srov. § 30 zák. č. 35/1965 Sb. a § 9 odst. 3 zák. č. 121/2000 Sb.). Vlastník rozmnoženiny každého díla chráněného podle práva autorského, získané prostou kopií této rozmnoženiny, má exemplář díla vždy pouze pro vlastní osobní potřebu.

Excesem z institutu volného užití díla je pak vedle rozšiřování kopie zhotovené původně pro vlastní potřebu zhotovitele prodejem či jiným převodem vlastnického práva i výroba rozmnoženiny pro jinou než vlastní osobní potřebu zhotovitele, stejně jako zhotovení více rozmnoženin určitého díla či zhotovení rozmnoženiny díla jiným subjektem, než subjektem pro jehož osobní potřebu je tato rozmnoženina určena.

Autorský zákon výslovně zahrnuje nabízení originálu nebo rozmnoženiny díla za účelem prodeje nebo jiného převodu vlastnického práva do užití rozšiřováním (§ 14 odst. 1). Neoprávněným užitím díla je tak i nabízení neoprávněných rozmnoženin inzeráty, prostřednictvím internetových stránek a individuálně rozšiřovaných seznamů. Tato úprava ulehčuje případné trestné stíhání pachatelů, neboť není zapotřebí prokázat, že pachatel skutečně neoprávněnou rozmnoženinu prodal, daroval apod., ale postačí prokázat, že ji za tímto účelem nabízel.

Právně závadná je i účast v různých internetových aplikacích zaměřených na sdílení resp. výměnu souborů s autorskými díly (Kazaa, Gnutella, různé huby apod.), a to na straně toho, kdo chráněná díla nabízí ke stažení případně umožní jejich stažení. Jedná se o užití díla jeho sdělováním veřejnosti dle § 18 aut. zákona. O stejný typ užití se jedná samozřejmě i v případech, kdy někdo umožňuje download chráněných děl ze svých internetových stránek. Z hlediska objektivního porušení práva je přitom lhostejné, zda tak činí úplatně či bezúplatně, protože obdobně jako u jiných způsobů užití autorských děl a jiných předmětů ochrany není úplatnost charakterem užití.

Autorské právo a k audiovizuálnímu dílu a jeho složkám a práva související s právem autorským vykonává v souvislosti s užitím audiovizuálního díla zpravidla výrobce tohoto díla nebo osoba, které licencí udělil oprávnění k výkonu těchto práv; tato osoba také může jako jediná udělit souhlas s užitím daného audiovizuálního díla. Bez tohoto souhlasu nelze např. zhotovovat rozmnoženiny díla a šířit je. Výrobce jako vykonavatel autorského práva k filmovému dílu má pochopitelně zájem, aby se toto dílo šířilo i mimo teritorium státu svého vzniku a pokud se tak děje, aby jeho autorské právo k tomuto dílu bylo chráněno. Proto uděluje prostřednictvím licenční distribuční smlouvy právo k užití a šíření filmového díla (tzv. distribuční právo) distribučnímu subjektu na území určitého státu. Subjekt, kterému bylo toto distribuční právo uděleno, se tak stává tím, kdo je oprávněn šířit konkrétní filmové dílo v rámci přesně vymezených forem tohoto šíření (kino, domácí video, veřejné provozování) na určitém teritoriu a po určitou dobu.

Obecné poznámky o pirátství

Pirátstvím rozumíme neoprávněné užívání autorských děl či jiných předmětů ochrany dle práva autorského takovým způsobem, který přísluší pouze nositelům práv k těmto dílům resp. jiným předmětům ochrany. Pirátství je parazitování na duševním vlastnictví někoho jiného a to především za účelem zisku. Pojmenování pirátství vzniklo původně podle pojmenování černých rozhlasových stanic umístěných na lodích, které kotvily v mezinárodních vodách. Tyto stanice neoprávněně vysílaly hudbu, tedy autorská díla. Rozšíření tohoto názvu na celou oblast porušování práv k duševnímu vlastnictví je zcela příhodné. Také námořní pirát okrádal jiné lodě a bral majetek, který nebyl jeho. Pouze nádech romantiky se zcela vytratil. Dnešního piráta zajímá pouze zisk. Pokud tedy bude moci, použije i váš výtvor, aby ho zpeněžil. Současní piráti se také často dopouštějí i jiné trestné činnosti a výjimkou není ani jejich účast ve zločinných společeních a organizovaném zločinu. Odhaduje se, že zisky z pirátství vysoce převyšují zisky z drog a prostituce dohromady.

Z hlediska platného práva je pirátství:

- autorskoprávní delikt
- trestný čin resp. přestupek
- celní přestupek resp. delikt dle zákona na ochranu spotřebitele
- může porušovat i další předpisy (o hospodářské soutěži, podnikání, nakládání s audiovizuálními díly, o vysílání apod.)

Autorská práva a jejich ochrana jsou upraveny především těmito právními předpisy:

Autorský zákon č. 121/2000 Sb.

Občanský zákoník (škoda a bezdůvodné obohacení)

§ 152 trestního zákona

§ 32 přestupkového zákona

Tzv. protipirátský zákon č. 191/1999 Sb.

Obchodní zákoník (nekalá soutěž)

Zákon o ochraně spotřebitele

§ 88 odst. 8 zákona o telekomunikacích

Pirátství v audiovizi obecně

Audiovizuálním pirátstvím rozumíme jakékoli neoprávněné užití audiovizuálního díla (tedy díla filmového nebo jiného díla, které se sestává z řady zaznamenaných spolu souvisejících obrazů, vyvolávajících dojem pohybu, ať již doprovázených zvukem či nikoli), zvukově obrazového záznamu a televizního vysílání. Podle způsobu neoprávněného užití rozdělujeme audiovizuální pirátství do těchto nejčastějších typů:

- Výrobní pirátství – tj. výroba a rozšiřování (distribuce) neoprávněných rozmnoženin audiovizuálních děl (např. na VHS, CD, DVD)
- Neautorizované veřejné projekce – tj. neoprávněné provozování díla ze záznamu, nejčastěji z komerčního nosiče, tedy VHS a DVD
- Televizní pirátství, Krádeže signálu – různé neoprávněné užití televizního vysílání, zejména neoprávněné vysílání audiovizuálních děl, neoprávněný přenos cizího televizního vysílání v kabelových sítích nebo společnou televizní anténou a neoprávněné sdělování vysílání veřejnosti např. v hotelech, restauracích, klubech, internetem apod. K tomuto typu pirátství bývají přiřazovány i neoprávněné příjmy chráněného vysílání, např. placené televize, i když ne v každém případě se nutně jedná o autorskoprávní delikt – v každém případě jde ale o správní delikt při jehož páchání vzniká škoda a bezdůvodné obohacení.
- Internetové pirátství – pirátství prostřednictvím internetu, především umožnění stahování souborů a zpřístupnění souborů ke sdílení (download), nabízení pirátských nosičů prostřednictvím internetu, streaming a webcasting, tedy promítání a vysílání po internetu na objednávku i bez ní a v neposlední řadě i nabízení nekalých pomůcek, zveřejňování jejich schémat a zveřejňování přístupových kódů k zakódovaným vysíláním
- Nekalé pomůcky – tj. pomůcky umožňující omezit či vyřadit z provozu ochranu díla před neoprávněným užitím, např. videodekodéry obcházející kódování záznamu, počítačové

programy k prolomení kódu DVD atd. Autorský zákon zakazuje jejich vývoj, výrobu nabídku k prodeji, pronájmu či půjčení, dovoz, rozšiřování a využívání pro dosažení majetkového prospěchu.

- Paralelní import – tj. dovoz oprávněných rozmnoženin ze zahraničí bez příslušné licence pro naše území

Piráství optických disků a na Internetu

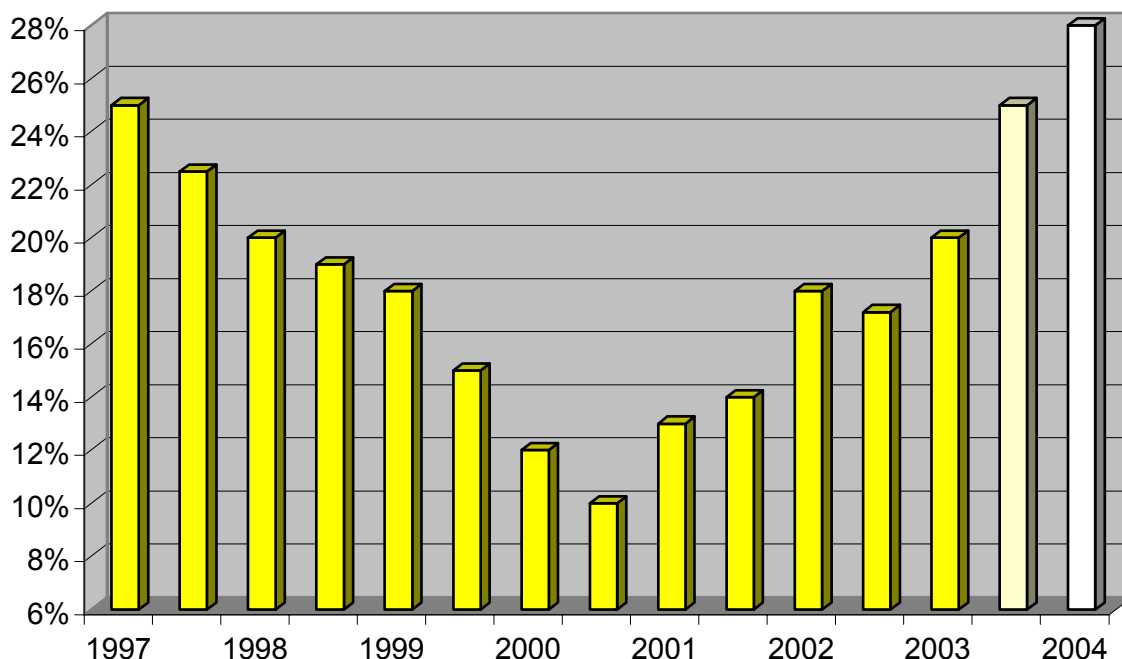
Tzv. digitální pirátství je kombinací výrobního pirátství, kdy hmotným substrátem díla je optický disk (zejména CD-R, VCD a DVD), internetového pirátství a zneužitím nekalých pomůcek k digitálnímu pirátství.

Digitální audiovizuální pirátství se začalo v České republice vyskytovat v průběhu roku 2000, jeho značný rozvoj však nastal až v roce 2002 zejména v souvislosti s rozšířením DVD technologie. Tato technologie rehabilitovala v očích pirátů i starší VCD formát (video CD), který se v ČR nerozšířil. Kromě malého rozšíření příslušné technologie chránily český trh také další skutečnosti, zejména nízká jazyková vybavenost zákazníků, kteří navíc dávali přednost dabovaným filmům před titulkovými a poměrně malý počet česky, resp. slovensky hovořícího obyvatelstva, pro které se pirátům nevyplatilo průmyslově vyrábět národní verzi. Některé destinace, zejména Asie, se však již před lety potýkaly s obrovskou produkcí pirátských videokompaktních disků.

Tato přirozená ochrana našeho trhu však s příchodem DVD vzala za své. S rozšířením technologie DVD roste zároveň počet lidí, disponující nejen přehrávačem DVD, ale i jiných formátů, zejména video kompaktních disků a v některých případech i CD-R či CD-RW. I běžné přehrávače DVD totiž umožňují přehrát film i na VCD, resp. i na páleném CD, pokud je vypáleno ve formátu VCD. Také ochota zákazníků dívat se na film v cizojazyčné verzi nebo s titulky je vyšší, zejména u mladší generace. To povzbuzuje piráty k větší aktivitě a k nabízení stále širší nabídky filmů. Z hlediska pirátských aktivit představuje DVD v nynější době lehce dostupný, kvalitní a aktuální master, tedy předlohu k výrobě jiných pirátských nosičů. Zároveň také představuje ideální nosič k distribuci do velkého počtu jazykově odlišných regionů, neboť vzhledem ke kapacitě umožňuje současné zaznamenání velkého počtu titulů a dokonce i zvukových stop. Vypálená DVD v zahraničí nahrazují CD-R a i u nás se se snižující cenou médií i vypalovaček stávají populární, byť z hlediska kapacity a tím i rozmanitosti obsahu nemohou konkurovat běžně užívaným lisovaným DVD.

Následující graf zobrazuje vývoj úrovně audiovizuálního pirátství v České republice. Údaje za rok 2004 jsou odhady na základě dosavadních zjištění.

Vývoj úrovně audiovizuálního pirátství (v %)

Jak je dobře patrné z grafu, od poloviny roku 2001 dochází nárůstu pirátství, který má souvislost zejména s rozvojem digitálních technologií. Jen v průběhu roku 2002 došlo k nárůstu odhadované míry pirátství v audiovizu z 13 na cca 18%, v roce 2003 pak míra pirátství překročila 20% a pro letošní rok se očekává téměř 28% míra audiovizuálního pirátství. Klasické analogové technologie jsou pro piráty již prakticky neatraktivní, avšak neoprávněné kopie VHS se stále ještě objevují jak v příhraničích, tak občasné v nabídkách inzerentů a v provozovnách. Obecný trend zvyšování míry pirátství je očekávaným, byť nežádoucím, důsledkem rozšiřování digitálních formátů, zejména DVD. Všechny aktivní prostředky použité k ochraně DVD disků (CSS, regionální kódy, Macrovision) jsou definitivně překonány, a nepředstavují pro piráty problém. Pirátství současnosti stíhá veškeré hranice a odlišnosti regionů – je globální. Česká republika byla v roce 2002 poprvé výrazněji zasažena globálním charakterem pirátství. Tento jev bude stále více určující i pro český trh a lze tedy v souladu s vývojem v ostatních zemích očekávat další nárůst míry pirátství.

Globální digitální pirátství má v zásadě dvě hlavní podoby. Jednou je výroba a distribuce pirátských lisovaných DVD, druhou úprava záznamů filmů do formátu pro DVD-R a CD-R a jejich šíření prostřednictvím Internetu. Boj proti oběma těmto problémům musí být zaměřen především proti zdroji pirátství a jeho příčinám. Tyto aktivity musí být už ze své podstaty globální. Motion Picture Association (MPA), která je členem ČPU, a zastřešuje protipirátské aktivity filmového průmyslu po celém světě, vyvíjí prostřednictvím dostupných postupů nátlak na země, které umožňují masivní výrobu pirátských DVD a jejich distribuci do dalších zemí. Provozuje mezinárodní internetovou vyhledávací službu, která detekuje závadný obsah na webových stránkách i jednotlivých počítačích zapojených do sítě a automaticky generuje a rozesílá výzvy k odstranění závadného obsahu. MPA také pozorně sleduje vývoj právní úpravy ochrany duševního vlastnictví na mezinárodní úrovni i v jednotlivých státech. V rámci Evropy MPA lobuje nejen za podobu přijímaných směrnic EU, které se problematiky pirátství dotýkají, ale i za takové jejich implementace do zákonodárství jednotlivých států, které by nastavily lepší výchozí pozice pro boj s pirátstvím. Na druhou stranu vnitřní transformace filmového průmyslu, zejména změna marketingových postupů a vývoj nových distribučních modelů, nepostupuje zatím příliš rychle. K omezení globálního charakteru pirátství je také postrádána regulace vývoje technologií, umožňujících vyřadit z provozu ochranné prostředky použité k ochraně děl, a zejména pak omezení rozšiřování těchto technologií v uživatelsky komfortním provedení.

Náš trh v současnosti zasahuje zejména internetová forma pirátství, lisovaná DVD však představují reálnou hrozbu. Přesto, že základ úspěšnosti protipirátských aktivit tkví v současnosti především v globálních aktivitách, naším úkolem je omezení důsledků celosvětového pirátství na náš trh. Stejně jako protipirátské aktivity je důležité i úsilí o otupení dvou hlavních zbraní pirátských produktů – časového předstihu a ceny.

Internet, CD-R a DVD-R pirátství: Na rozvoj tohoto pirátství má vliv zejména rozšířenost počítačů, zvyšování rychlostí připojení k internetu a snižování nákladů na něj, snižování ceny médií, vypalovaček i počítačů samotných, dostupnost a lehká ovladatelnost programů k vypalování i úpravám formátu, dostupnost českých titulů a v neposlední řadě i dostupnost samotných filmů a to často ještě před jejich oficiální premiérou. Počet případů internetového a CD-R, a nově i DVD-R pirátství filmů v posledních dvou letech prudce narůstá. Spolu s programem umožňujícím prolomení ochranného kódu DVD disku byly vyvinuty programy ke komprimaci nahrávek filmů, které představují v oblasti filmů obdobný fenomén jako MP3 v hudbě. Na Internetu jsou pro zasvěceného k dispozici filmy, často předpremiérové, upravené do formátů vhodných pro přenos po síti a vypalování na CD-R, případně DVD-R. Většina těchto souborů pochází původně z USA a Kanady, brzy se však prostřednictvím sdílení rozšíří do většiny českých komunit. Překážkou není ani česká verze; piráti filmy sami titulkují, nejčastěji využívají služby downloadových speciálních internetových stránek obsahující velké množství různých titulů případně film sami přeloží. Sdílení filmových souborů prostřednictvím internetu je v současnosti velmi rozšířené; alarmující je, že sdílené soubory jsou často umístěny na internetových serverech provozovaných akademickými či vědeckými institucemi. Sdílení souborů je významným podhoubím pro CD-R a DVD-R pirátství. Kvalita a rychlost internetového připojení stále stoupá za současného snižování ceny služeb. To umožňuje jak rychlé stahování nejnovějších filmů tak jejich další šíření, jak v nehmotné podobě, tak prostřednictvím vypálených kopií. Sdílecí služby většinou fungují na principu, kdy osoba, která určitý soubor stahuje, tento soubor a další soubory umístěné ve sdíleném adresáři, zpřístupňuje dalším uživatelům sdílecí služby. K zapojení do těchto služeb je pak obvykle nutné nasdílet minimálně určitý objem dat. Takto se do internetové, ale i hmotné distribuce nelegálně dostávají filmy, které jsou dosud hity v kinech, a na videokazetách a DVD budou legálně vydány až za několik měsíců. Nejčastější internetový pirát je student střední či vysoké školy a mladý pracovník velké firmy, který má zadarmo velmi rychlé připojení k Internetu a je ve spojení s komunitou obdobně zaměřených lidí. Své zákazníky získává jak ze svého okolí tak prostřednictvím internetu. Ke své nelegální činnosti často využívá školní zařízení, tedy počítače, vypalovačku a internetové připojení. Nejen, že tak ke svému obohacení zneužívá zařízení zaměstnavatele nebo zařízení pořízené z veřejných prostředků pro podporu školství, ale omezuje tak i využití tohoto zařízení kolegy či jinými studenty ke studijním účelům. Některé vysoké školy praktikují vnitřní kontrolní systém užívání počítačové sítě, na mnohých vysokých i středních školách však taková kontrola většinou chybí nebo je zcela nedostatečná.

S ohledem na kvalitu záznamu jsou filmy po vydání na DVD rippované k jejich dalšímu přehrání na PC. Jak bylo řečeno výše, stále častěji se i u nás objevují vypálená DVD v různých formátech. Tyto disky je zpravidla možné přehrát v běžných přehrávačích DVD, stejně jako CD-R vypálená ve VCD formátu. Tyto pirátské disky však nemohou legitimní disky nahradit zcela. Legitimní vydavatelé filmů používají lisované nosiče většinou s kapacitou 8,4 GB, nazývané standard DVD9. Tento nosič kromě filmového titulu dále obsahuje titulky, zvukové stopy, bonusy a menu. Vypalovací média DVD-RAM, DVD-R/RW a DVD+R/RW jsou tzv. standard DVD5, a to znamená, že jejich velikost je 4,7 GB (skutečná 4,38 GB). Z tohoto důvodu není možné provést identickou kopii filmového DVD na jeden nosič DVD-R. Aby bylo možné zkopírovat film pouze na jeden nosič DVD-R je nutné vynechat některé části (ostatní titulky, zvukové stopy, bonusy a menu), které jsou součástí originálního nosiče. K této úpravě se používá PC a programy umožňující kopírování a dekryptování filmu z DVD na harddisk (rip), vyřazení některých částí filmu, konvertování filmu do nižší kvality, případně vytvoření region free disku. Vypálená média také vykazují daleko větší procento chyb oproti lisovaným. Takové disky mají tendenci se „zasekávat“, přeskakovat porušené pasáže, často dochází při převodu k různým chybám v titulcích, obraz se rozpadá apod.

Meziroční nárůst digitálního pirátství převyšuje 100%. Česká protipirátská unie řeší se závažné případy výroby a distribuce CD-R a DVD-R s filmy prostřednictvím trestních oznámení;

případy sdílení souborů prostřednictvím internetu, zveřejňování schémat dekodérů a jiných nekalých pomůcek jsou řešeny především varovnými listy a jednáním s poskytovateli IT prostoru či připojení. Připravován je však vzdělávací program pro školy, který by měl nastartovat kontrolní mechanismy uvnitř školních zařízení i s vyvozením patřičných důsledků při porušování daných pravidel a samozřejmě i právních předpisů. Případy audiovizuálního pirátství na CD-R jsou často spojeny i s jinými druhy pirátství, zejména s pirátstvím multimediálních her a jiného softwaru a hudby. Často však dochází i ke spojení s trestnými činy neoprávněného podnikání, ohrožování mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže.

Lisovaná DVD: V současnosti existují dva hlavní zdroje těchto disků – Asie a Rusko. V Asii (zejména Číně, Singapuru, Malajsii, Indonésii a Tchaj-wanu) byly pirátské DVD lisovány nejdříve. Produkce se nejprve zaměřilo na tamní obrovský trh, posléze byly přebytky pašovány zejména do zemí se značným anglicko-jazykovým zázemím. V současnosti jsou v těchto teritoriích vyráběny i verze pro větší evropské země, zejména Německo, které se však u nás zatím vyskytují sporadicky (řádově stovky na příhraničních tržištích). Lisovny DVD v Rusku začaly sice později, o to však kvalitněji. Ruské lisovny se soustředí na evropský trh včetně zemí střední a východní Evropy. Ruské padělky jsou navenek velmi dobře provedené a obsahují nejen jazykové titulky cílových zemí včetně češtiny, ale v některých případech i dabingové verze. Naším úkolem je omezit dovoz těchto DVD do ČR a jejich další distribuci.

Rozšíření vypalování DVD zatím brání nízká kapacita nahrávacích DVD disků stejně jako jejich stále vysoká cena a cena vypalovaček. Ze zkušenosti s vývojem CD technologie je však pouhou otázkou času, kdy dojde k takovému snížení ceny nahrávacích DVD disků i jejich vypalovaček, že začne být tento způsob rozmnožování filmových záznamů běžný.

Byť je kvalita pirátských DVD ve srovnání s kvalitou záznamů na CD-R nebo kvalitou sdílených souborů nepoměrně vyšší, i u pirátských DVD dochází ve srovnání s oprávněným nosičem k jejímu snížení. Základní problém pro piráty představuje master, tedy předloha, ze kterého získají a upraví záznam. Snížení kvality je patrné zejména u předpremiérových titulů kdy za předlohu nezřídka slouží digitální kamerou natočené filmové představení. U filmů pirátsky šířených prostřednictvím Internetu nebo na CD-R nastává další zádrhel v komprimaci, která kvalitu záznamu dále snižuje. U pirátských DVD leží kámen úrazu v synchronizaci zvuku a obrazu, vyladění barev a ve funkčnosti menu. Při testech, které jsme dělali s pirátskými a legitimními DVD týčž filmů, jsme zjistili, že u pirátských kopií dochází také ke zpomalování záznamu cca 1 sekundy za minutu. Nižší kvalita pirátských DVD je také dána snahou ušetřit. Zpravidla jsou používány disky nejnižší kapacity, které neumožňují zařadit významnější bonusové materiály. Struktura pirátského disku a tím i funkce, které disk obsahuje, jsou jednodušší než u legitimního DVD. Neexistuje jazyková korektura nebo je nekvalitní, takže v tisku i v titulcích jsou časté gramatické chyby. Menu nejsou často plně funkční, disky neprocházejí výrobní kontrolou, takže jsou oproti legitimním DVD značně chybová.

Specifickým problémem je prodej digitálních rozmnoženin filmů na tržištích v příhraničních oblastech ovládaných zejména vietnamskými prodejci. Na těchto trznicích jsou kromě videokazet běžně k dostání CD s filmy, označované správnými orgány jako DVD, neboť jsou prodávána v obalech DVD. V současnosti se jedná zpravidla o CD-R v německé jazykové verzi, vypálené ve formátu VCD, takže se dají přehrát v DVD přehrávači. Takové kopie samozřejmě neobsahují funkce DVD (výběr scén, zvuku, titulků) ani bonusy. Zprvu se vyskytovaly klasické lisované VCD disky, nyní jsou s ohledem na nižší náklady téměř zcela nahrazeny vypálenými CD. Objevují se i pirátská DVD, importovaná většinou z Asie, avšak piráti s ohledem na cenu dávají přednost CD. Účinnost potírání tohoto jevu ztěžují skutečnosti, že prodejci mají velmi dobrou organizaci a informační systém a tržiště jsou často na místech, kde je jediná průjezdná přístupová cesta.

S problematikou digitálního pirátství úzce souvisí problém nekalých pomůcek, s jejichž pomocí lze omezit či vyřadit z provozu ochranu díla před neoprávněným užitím, např. kódování. V oblasti DVD se jedná zejména o program deCSS umožňující přehrání obsahu DVD na pevný disk počítače k jeho další úpravě a dekodér vyřazující z účinnosti ochranu Macrovision proti kopírování. Autorský zákon č. 121/2000 Sb. výrazně novelizoval ustanovení o nekalých pomůckách. Ustanovení § 43 aut. zákona stanoví, že právo autorské a práva související s právem autorským porušuje i ten, kdo tyto pomůcky vyvíjí, vyrábí, nabízí k prodeji, pronájmu

nebo půjčení, dováží, rozšiřuje nebo využívá pro dosažení majetkového prospěchu poskytováním služeb nebo jiným způsobem. Taková činnost porušením může naplnit znaky skutkové podstaty trestného činu porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle § 152 trestního zákona. Zároveň autorský zákon v § 30 odst. 5 stanoví, že skutečnost, že výroba jedné kopie pro vlastní osobní potřebu resp. užití díla pro vlastní potřebu se nepovažuje za autorskoprávní užití a nevyžaduje tedy předchozí svolení nositelů práv, nemá vliv na oprávnění nositelů práv opatřit díla ochranou, která ztíží či znemožní přístup k dílu nebo výrobu jeho rozmnoženiny.

Piráctví poškozuje všechny

V České republice se často setkáváme s názorem veřejnosti, že pirátství je problém pouze úzké skupiny subjektů - nositelů práv k dílům, které jsou neoprávněně užívány. Tento názor je však značně nepřesný a nezohledňuje většinu aspektů pirátství. Poškozeným je nejen přímý nositel práva k předmětnému dílu, ale také další subjekty. Zřejmým je poškození všech subjektů v určitém odvětví, neboť pirát je pro ně nekalou konkurencí, která nabízí stejné nebo podobné zboží za nižší cenu, neboť nemá náklady na pořízení práv k užití, a navíc používá méně kvalitní a tím i levnější hmotný substrát. Přesto však má pirát z každého prodeje větší zisky než legální podnikatel. Legální podnikatel musí kromě nákladů na pořízení práv k distribuci určitého díla, které se pohybují v řádech tisíců amerických dolarů, a povinných odvodů za prodej každého nosiče s tímto dílem (tyto odvody se pohybují zpravidla v rozmezí 15-45% z hrubého zisku, přičemž je stanoven minimální odvod ve výši 1,5 – 10 dolarů za jeden nosič v závislosti na způsobu užití a fázi exploatace) vynaložit náklady i na pořízení české verze a marketing. Z konečné ceny legálního produktu tvoří 22% DPH, to je u DVD v ceně 890 Kč DPH ve výši 160,50 Kč. Téměř stejnou část ceny tvoří prodejní marže obchodníka. Všechny subjekty podílející se na legálním šíření díla platí samozřejmě také daň ze zisku. Pirátská DVD jsou většinou provedena v chudším vybavení, neobsahují bonusy, případně jich obsahují menší množství, často jsou používány disky nejnižší kapacity, struktura disku a tím i funkce, které disk obsahuje jsou jednodušší než u legitimního disku. To vše, spolu s neplacením licencí a daní snižuje náklady piráta. U výroby DVD jsou však nejvyšší vstupní náklady před samotnou replikací, tedy náklady na vytvoření struktury disku a výrobu matrice. Tyto vstupní náklady se pak rozpouští v ceně každého prodaného DVD. Pirátská linka přitom kopíruje pouze zaručené trháky a v deseti až stotisícových nákladech, neboť tyto padělky distribuuje po celém kontinentě. Naproti tomu legální vydavatel pracuje s těmi filmy a bonusy, ke kterým má licenci a vydává pro území, pro které tyto licence získal. V prostředí českého trhu pak hovoříme o objemu cca 500-1000 prodaných DVD disků od běžného titulu. Výrobní náklady připadající na jedno prodané DVD jsou v těchto objemech samozřejmě značně vyšší, než při deseti či stotisícových nákladech pirátských disků.

Pirátskými aktivitami je poškozována celá společnost. Černý trh snižuje legální zisky, ze kterých jsou odváděny daně, přitom zisky z tohoto nelegálního podnikání jsou nemalé. Piráti přitom daně ani clo neplatí. Celosvětové zisky pirátů převyšují zisky z prodeje drog, organizované prostituce a černého obchodu se zbraněmi, hrozící tresty jsou přitom výrazně nižší. Vysoké zisky z pirátství a nízké tresty lákají organizovaný zločin, který prostřednictvím těchto příjmů financuje své další nekalé aktivity. Současné pirátství je doménou organizovaného zločinu, kdy mezinárodně operující gangy zásobují pirátským zbožím celé kontinenty.

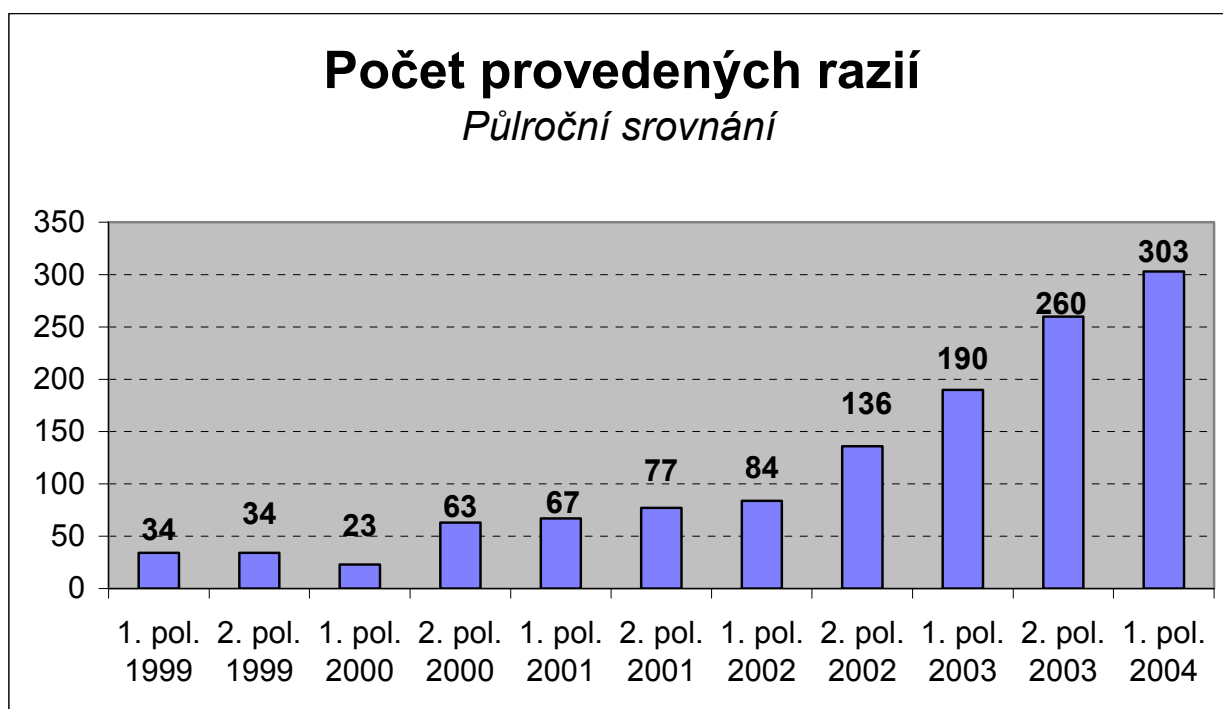
Piráctví omezuje rozvoj legálního průmyslu a při vyšší míře pirátství je dopad na legální společnosti natolik negativní, že jsou nuceny výrazně omezovat svou činnost, propouštět zaměstnance a v důsledku dochází i k likvidaci celých společností. Pirátství tedy výrazně ubírá pracovní místa, jak bylo zjištěno i průzkumem Evropské komise. Poškozeným je samozřejmě i spotřebitel, který dostává za cenu často podobnou ceně originálního výrobku méně kvalitní produkt bez možnosti reklamace. Nižší kvalita zůstává zachována i u digitálních nosičů (viz výše).

Piráctví výrazně deformuje trh na straně nabídky i poptávky. Piráti jdou za snadným a zaručeným ziskem, který budou mít především z prodeje mainstreamových titulů. Tento trend je

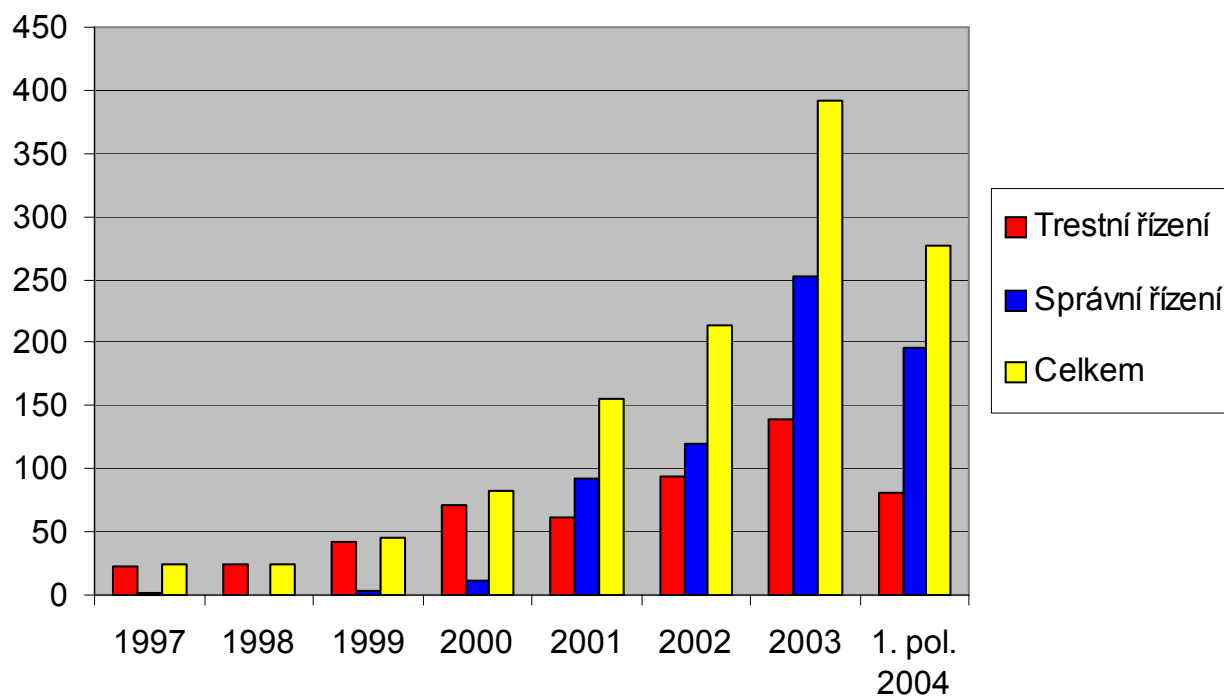
zejména patrný u digitálního pirátství, které překračuje hranice, neboť pirátské DVD obsahuje nejrozličnější jazykové verze a může se tak prodávat od Ruska až po USA. Vzhledem k rozloze trhu, který tak piráti „obhospodařují“ jsou výrobní náklady (detailně viz výše) zanedbatelné, a piráti se pak mohou se svým zbožím cenově podbízet. Pro obvyklého zákazníka je cena výrazným stimulem pro koupi zboží; při prostém porovnání ceny legitimního DVD s titulem například národní kinematografie a pirátské kopie mainstreamového titulu se většina zákazníků rozhodne pro koupi levnější varianty, i když třeba z počátku měli zájem o jiný titul. To zpětně působí na vydavatele, kteří se tak na DVD snaží vydávat pouze takové tituly, u nichž lze předpokládat alespoň objem prodeje k návratnosti investice. Tento problém se týká zejména národních kinematografií a nezávislých snímků, které mají menší okruh diváků, neboť jejich distribuce je individuální. Vydavatelé v různých zemích se sice snaží domluvit na výrobě společného DVD, avšak i tak je předpokládaný objem prodeje výrazně nižší než u disků šířených bez ohledu na území.

Aktivity ČPU

Česká protipirátská unie uskutečňuje protipirátské aktivity v celé šíři, tedy včetně aktivit preventivních, kontrolních, expertních, monitorovacích, represivních, vzdělávacích a aktivit při přípravě nových právních předpisů. Za tu dobu své činnosti zajistila již více než 230.000 pirátských nosičů v hodnotě přes 110 miliónů korun. Při své práci spolupracuje s Policií ČR a dalšími orgány činnými v trestním řízení, Českou obchodní inspekcí, celními orgány a dalšími subjekty, do jejichž agendy boj proti pirátství spadá.

Počet zahájených právních případů

Přehled pomoci a součinnosti, kterou ČPU poskytuje státním orgánům:

- Vyhledávání pirátství
- Účast při kontrolách a razích
- Předběžná posouzení zajištěného zboží
- Odborná posouzení
- Identifikace děl a poškozených
- Vyčíslení škody, zastupování poškozených
- Pomoc a podpora při dalším vyšetřování
- Zjištění detailů k zásilkám
- Školení a semináře
- Zajištění zničení zboží

Závěr:

Domnívám se, že k omezení drastického nárůstu digitálního pirátství a především ke zmírnění jeho negativních dopadů musí být použita kombinace všech možných způsobů ochrany. Otázkou je, v jaké míře mohou v současné situaci výrobci zajistit účinnou aktivní ochranu dat na nosičích omezující a znesnadňující kopírování dat a signálu. Tato ochrana je přitom spolu s použitím vhodných marketingových modelů a nastavením přijatelné ceny určující pro rozvoj pirátství. Úsilí musí být vloženo i do pasivní ochrany, tedy např. používání holografických nálepek, použití holografické technologie přímo na disk, používání různých identifikačních kódů apod., aby se znesnadnil pohyb pirátského zboží přes hranice i v rámci jednoho státu, a aby měl spotřebitel možnost rozeznat pirátský disk od legálního. Vývoj a používání těchto ochranných prostředků samozřejmě zdraží finální výrobek, avšak při ignorování ochrany se počáteční "úspora" výrobce změní v drtivou ztrátu v důsledku pirátství a nemožnosti použití efektivních nástrojů. Tato ochrana disků musí být podepřena odpovídající právní úpravou umožňující postupovat proti všem aktivitám, směřujícím k porušování práv k duševnímu vlastnictví. Sebekvalitnější zákony však neznamenaají nic, pokud právo nelze v praxi vymoci. Úroveň vymahatelnosti práv k duševnímu vlastnictví úzce souvisí s úrovní právní vědomí společnosti a s vymahatelností práva vůbec. Česká republika je opakovaně kritizována za délku trvání soudních sporů, neefektivnost a zdoluhavost řízení o předběžných opatřeních a za špatnou úroveň vymahatelnosti práva. Nositel práva by měl mít účinné právní nástroje k zabránění výroby a distribuce pirátských nosičů, vývoje, zveřejňování schémat, výroby, distribuce a používání pomůcek, umožňujících prolomení, obejítí nebo omezení aktivní ochrany a napodobení pasivní ochrany, a v neposlední řadě také faktickou možnost vymoci náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení, a to i například vůči provozovatelům internetových serverů, kteří nevyřadí stránky jejichž prostřednictvím dochází k porušování práv k duševnímu vlastnictví, nebo dovozcům, kteří neidentifikují vlastníka zboží porušující tato práva. V mnoha zemích i v Evropské unii dochází k rozsáhlým diskusím směřujícím ke změně současných zákonů tak, aby bylo možné účinně postihovat digitální pirátství. Je úkolem nás všech, tedy především nositelů práv a organizací je zastupujících, a výrobců a distributorů nosičů s duševním vlastnictvím, aktivně prosazovat takové legislativní změny, které umožní bojovat efektivně proti digitálnímu pirátství.

Kontakt:

Česká protipirátská unie

<http://www.cpufilm.cz>

cpuilm@cpuilm.cz

Pobřežní 22, 186 00 Praha 8

Tel. 222 328 778, Fax 222 320 983

Zpracovala Mgr. Markéta Prchalová, výkonná ředitelka České protipirátské unie © ČPU 2004, 2003